

Alternatív osztályfőnöki tanterv

ZSIGNÁRNÉ BUJÁK GABRIELLA

Az osztályfőnöki óra szinte az egyetlen intézményesített keret, amelyben pedagógus és osztálya viszonylag kötetlen formában és tartalommal lehet együtt, ahol mód van bizonyos, a gyerekeket is foglalkoztató kérdések, aktuális tapasztalatok közös feldolgozására, s ahol az arra kész pedagógus lehetőséget kaphat személyes véleménye képviselésére, illetve tanulóinak véleményével való szembesülésre, az egymástól eltérő nézetek ütköztetésére. Az osztályfőnöki órakeret "terhére" számos helyi, alternatív program készült és került kipróbálásra. Ezeket megismerni rendkívül hasznos, hiszen számos ötletet, továbbgondolható elemet tartalmaznak, amelyek a többi gyakorló osztályfőnök munkáját is gazdagíthatják. Egy ilyen – véleményünk szerint rendkívül tartalmas és színvonalas – tanterv-alternatíva kerül bemutatásra az alábbiakban.

Témakör	Téma	Feladatok	Ajánlott módszerek, eljárások
I. Az ember és te	A) <i>Az ember ismérvei</i>	– A teremtés mítoszai – A Föld kialakulása – Emberfajták, homo sapiens (Létezésük igényes, tudományos megközelítése.)	Irányított beszélgetés, a tanulók aktivizálása, kiselőadás; gyűjtőmunka eredményének felsorakoztatása. Múzeumlátogatás.
	<i>Mettől ember az ember?</i>	– Az embrió, a magzat fejlődése az anyaméhben – A tudomány álláspontja – Egyházi s a nem hívő emberek véleménye Felelősségre, humanitásra, magzatvédelemre nevelés.	Beszélgetés; előadás orvos, jogász előadásával; a látottak, hallottak megbeszélése; vita.
	<i>Az emberi arculat összetevői</i>	– Meddig ember az ember? – Etológiai etikai szempontok ütköztetése – Mikor nem nevezhető már embernek? – Szépséghibák, törvényen kívüli ember Legyen büszke az állatot felülmúló értékeire! Hibáival meddig mehet el, hol kell megállnia? Mi tekinthető szeplőnek, s hol billen át az "állati"-ba?	Irodalmi, publicisztikai művek, otthoni, helybeli elemzése. Portrérajzolás szóban, írásban, konkrétan; filmrészletek értelmezése; előadás jogász-előadóval. Szemléltetés vitával, séta közben.
	<i>Az élet végessége</i>	– Agyhalál, klinikai halál – A halál szerepe az életben – A halálon túli élet	Közvetlen vagy közvetett élményen alapuló beszélgetés; tanulói monográfia bemutatása; tanári magyarázat; előadás orvos, régész, néprajztudós által; a látottak, hallottak és megnézett ismeretanyag analizálása. Az emberi halál és a Megváltó halálának összehasonlítása lelkesz által.
	A halál az élet tartozéka. Nem rettegni kell tőle, hanem értelmesen élve elfogadni, s tolerálni a haldokló sajátos helyzetét.		
	B) <i>Tinédzser vagy</i>		

Tükörből nézve

- Arcok különböző szögből
- A fiatalos mozgás, mozdulat (menve, sétálva, sportolva, táncolva, dolgozva, intim helyzetekben)
- Öltözködés
- Beszéd
- Árvák, testi és értelmi fogyatékosok

Megérteni, szembesülni a mássággal, amely nem érdem, csak állapot.

Miért ilyen a külső megjelenésed?

A prae-, pubertás, posztpubertás nem átok, (ők nem kis felnőttek) hanem a felnőtté válás egy szakasza.

A lélek, az érzelem, s a testi fejlődés kapcsolata

- A régi énem, a nyugalom
- A súlyos kétségek, a düh korszaka; az énazonosság válsága (Félelem, agresszív indulat, magányosság, szomorúság.)

A testi fejlődés, az érzelmi labilitás egyszerre történése a pubertást átélő fiatal racionális énkép kialakítása serkenti. Fel kell fedezni idejében a patalogikus irányba hajlókat!

Önismereti gyakorlatok

- Az osztály tanulóinak egymáshoz közelítése
- Az önbemutatás, a szubjektív énkép (valótt és elképzelt) feltárása, láthatása;
- Kezdeti lépések a tényleges én megrajzolásához
- Az együvé tartozás érzésének, együttműködés szükségességének hangsúlyozása.

Szociális szempontból milyen ember vagy?

- Milyen szociális képességeid alakultak már ki a család, iskola, osztály, osztálytársak, barát, barátnő, utca, intézményekben dolgozókkal való kapcsolatteremtést vizsgálva?

- Hol van problémád? Észleled-e?

A tanár és a tanuló mérje be, hogy az empátia, altruizmus, kooperáció, rivalizálás, problémamegoldás terén mi jellemzi! Terelje tanulóit az énazonosság felé!

Az értelmi szint, a kreativitás a serdülőkorban

- Mire képes az emberi agy?
- Mekkora teljesítmény várható el egy serdültől?

A reális elvárásra hívjuk fel tanulóink figyelmét!

Mit mutatnak a tesztek?

Beszélgetés, önmagunk rajzos megjelenítése, feltárulkozás versben vagy önként vállalkozók önbemutatása szóban. Kérdőívek kiosztása a következő "órák", beszélgetések elősegítése.

Előadás orvos, biológus közreműködésével; Önismereti gyakorlat elvégzése, értékelése; beszélgetés.

Az otthoni munkálkodásra kiadott kérdőívek értékelése az osztályfőnök által. Tesztek, majd beszélgetések; a látott filmélmények, olvasott, hallott részletek keltette benyomások megbeszélése. Magyarázat, esetleg fogalomtisztázó kiselőadások. Beszélgetés pszichológus vendéggel lehetőleg kis csoportokkal vagy egyénekkel. A tanár rögzíti az írott anyagról is a benyomást, kapcsolatot tart fenn a pszichológussal is.

Az egész osztály csoportos játéka – bemelegítő és interaktív gyakorlatokkal, önismereti kérdőívekkel.

Tanár, diák jegyzetelése szükséges (tapasztalatok, meglátások rögzítése).

Dramatikus szituációs játékok sora, melyeket közös megbeszélés zár le. (Ezt is kövesse jegyzetelés!)

Magyarázat, előadás (lehet tanári is!)
Beszélgetés, gyűjtőmunka, kiselőadás

Kombinált feladatmegoldási gyakorlat. Egyéni és csoportmunka, és annak hatását közösen megbeszélik. Otthoni feladat kijelölése. Naplórészlet, de ennek produktumát nem a nyilvánosságnak készíti a tanuló.

Nem a megijesztés, a beskatulyázás a cél, hanem alapmutatás a ki-, illetve elindulás-hoz.

II. Egy lehetőség önmagad megtalálására. Nem az a fontos, hogy milyen vagy, hanem, hogy milyen lehetnél

A) Milyen lehetnél?

Életutak nagyító alatt

– Felnőtt szemmel, erkölcsi mércével nézve nem ideális életutú egyének

– Az ún. "szürke", "hétköznapi" emberek

– Értékes életű, sikeres személyiségek

Mely életmomentumok miként és miért hatnak rájuk?

Kamasz egyéniségek – sikeres kamaszok

– A művészetekben, sport, tudomány területén, lakóhelyükön szép eredményt elérők közvetlen vagy közvetett megnyilvánulása

A halló, látó, néző, olvasó fiatal értékelje munkájuk, kitartásuk eredményét, s tudjon választ adni magának a hogyan lehet ilyené válni kérdésre.

B) Hogy haladhatsz ideális irányba?

1. *Egészséges vagy-e?*

– Személyi higiénés ismeretek

– Tiszta környezet

– Az egyes szervek egészségtana

– Az alkalomnak megfelelő öltözködés (divat és szükséglet, vagyis higiénia)

– A fertőző betegségek megelőzése

– Egyszerűbb rendellenességek

– A balesetek megelőzése

– Kozmetikai problémák és megoldásuk

Az egészséghez jó kondíció, céltudatos tevékenységek és a lelki harmónia szükséges. Fel kell ismernünk hibáikat, félresiklásait és tudni a korrigálás módját.

A helyes életmód. Ura vagy-e a perceidnek?

– A munka, a táplálkozás, a pihenés, (passzív és sport), a művelődés sorrendje és aránya

– Az életünket kitöltő alaptevékenységek végzésével szembeni követelmények. (Pl. a helyi táplálkozás 10 pontja, a sport négyes funkciója stb.)

Minden tanuló lássa be a havi, heti, napi program szükségességét! Ne gépember legyen, spontán ötleteit ne szégyelje! Lássa a programok értelmét, s tudjon ilyet készíteni!

A helyes tanulás (eredményes?)

– A feladat tudatosítása

– A tervezés (sorrend, időmennyiség)

– A megfelelő környezet kialakítása (a külső, családtól független, függő, tanulói feltétel)

– A tanulás folyamata

– Önellenőrzés

Szemponatok:

a) – pozitív külső adottságok

– már kialakulóban lévő képességek, készségek (összeszedettség, magatartás, környezethez való viszony, célok stb.)

b) – min kellene változtatni?

Némileg irányított figyelemmel közös látás és hallgatás, s önálló megnyilvánulásaik beszélgetésbe kapcsolása

Az osztály tanulóinak, tanárainak gyűjtőmunkája; tanulói portrérajz, memoárrészletek közös értékelése; meghívott vendég válasza az előzőleg összegyűjtött tanulói kérdésekre, beszélgetés, vita.

(Koncertlátogatás.)

Koncentráció a biológiából tanultakkal. Beszélgetés, előadás: orvos, sportorvos, gyógytornász, tisztasági őr, ápolónő, rendőr, divatszakmában dolgozó, kozmetikus. Közös séta elméletben, gyakorlatban: kórházban, városi, falusi háztartásokban, áruházban. A látottak közös megbeszélése. Szituációjátékok és az észrevételek megbeszélése. A család havi, heti programjának tervezése (jegyzetfüzetbe beszámolni erről).

Visszacsatolni a híres egyéniségekről folytatott beszélgetésekhez. Orvoselőadó vagy dietetikus szakemberrel kezdeményezett közös beszélgetés és előadás ötvözése. Találkozás sportorvossal. Beszélgetés, amelyen a tanulók programkészítésükről vallanak őszintén.

Kirándulás is segíthet, része lehet az idővel bánni tudás, képesség kifformálásában. Szülők bevonása a beszélgetésbe, úgy mint a tanulók partnere az életben (társ és eltarató).

A heti cselekvési programok tanulói megvitatása (mindenkiére sor kerül – az osztály többi tagja bírál). Tanulásra fordított időről, módszerről, tippek a nagy eredményhez, egyéni "vallomások". Beszélgetés. Magyarázat (egy tanár elmondják tantárgyaik leghatékonyabb tanulási módjait).

Tanulóink legyenek tisztában a tanulást befolyásoló személyi és külső tényezőkkel, feltételekkel. Lássák a tantárgyak sajátos tanulási módszereit, az önművelés járható útjait! Helytelen módszereiken tudjanak változtatni.

A hatékony munka

- A munka, munkafajták
- A háztartási munkafolyamat alapvető összetevői
- A tanműhelyi munkavégzés
- Mitől hatékony, szép a munkavégzés?
- Milyen pályát, hivatást szán a tanuló magának?

Mérje fel, ítélje meg, hogy képességei, akaratereje ismeretében van-e! Hasznos-e számára ez a tanulás, ez a munka? Itt sem helyes, ha kétségbeesik, de el kell gondolkodni, hogy kritikusan szemlélje az eddig megtett útját.

2. Cseppben a tenger. Része vagy az egésznek

A társadalmi érintkezés

- Az önismeret
- Empátia
- Tolerancia
- Figyelem
- Jókedv

Világosítsuk fel a tanulóinkat, hogy meg kell szeretetni magukat, legyőzni a közösséghez közeledés akadályait és ezáltal elfogadtatni saját magukat.

Az otthon

- Az ideális család régen és ma
- Együtt a nagycsalád
- A válás
- Szép és torz családképek kontrasztja

A jó család, harmonikus család jegyeit ismerve szemlélje kritikusan a sajátját, a családban elfoglalt helyét, képes legyen a tőle elvárt szerepnek megfelelni.

Mitől, miért szép és jó egy iskola, osztály?

- Demokrácia, technokrácia
- Mennyire van emberszámba véve a diák?
- A gyengébb képességű sikertelen gyerekek ki törődik?
- A kollégium

Demokrácia az iskolában – biztos és nagy tudású, a növendékekkel toleráns, de szigorú, egymással is harmóniában dolgozó tanárokból álló tantestület, mely, a szülők, fenntartók beleszólási jogát is figyelembe veszi. Itt értékekért folyó közösen tervezett iskolai élet zajlik, s ennek nyomot hagyó alakítója a diák is.

Barát, barátok

- Barátkeresés
- Az igazi barátság ismérvei, összetevői (baráti kapcsolat)

Szembesíteni a tanulókat az otthoni, tanműhelyi, órai munkavégzésükkel, eredményeivel. Tanáraik, szüleik, meghívása a velük folytatott beszélgetésre. Vendég lehet még olyan személyiség, aki ismeretlen vagy kevésbé ismert pályán, szakmában tevékenykedik.

Strukturált gyakorlatok, azok megbeszélése, beszélgetés, kiselőadások, közös elemzések, tanári előadás.

Otthoni feladatként gyűjtőmunka viselkedésmintákra, melyeket közvetlen környezetükben tapasztalnak.

A tanár által alig vezérelt beszélgetése a tanulóknak; film, irodalmi élményanyag megvitatása, gyűjtőmunkájuk közös feldolgozása, teszt alkalmazása, kiselőadás... Milyen házasságot tudnál magad számára elképzelni? (Egyéni írásbeli vélemény.)

Szociometriai felmérés; vita; beszélgetés. Szélesebb körű beszélgetés, amelynek résztvevői a tanár, tanulók, az iskola vezetősége, sőt más iskola diákjai is, ill. az iskola régi diákjai.

Strukturált gyakorlatok, a szociometriai felmérés megerősítése, s az osztály értékelje a tapasztalatait.

Spontán megnyilvánulások, látottak, hallottak értékelése, elemzése, beszélgetés.

- Behódolás, azonosulás
- Az életben betöltött szerepe

Szerető társ

- Szeretet, szerelem, viszonzszeretet
- Az azonos neműek szerelme
- A sikeres párválasztás lehetőségei
- Viselkedés intim kapcsolatban
- A nemi erkölcs kérdései
- A fogamzásgátlás módszerei avagy a biztonságos szex
- Nemi betegségek okok, tünetek, következmények, terjedése, kezelése.

Örök emberi igény adni a szeretetet, képes lenni mások szeretetének befogadására. A szép szerelem az élet színét adja, s csakúgy megvan az esztétikája, mint más érzésnek, cselekedetnek. A nemi betegségek elkerülhetők.

A haza, a társadalom, társadalmi rendszer, gazdasági, politikai élet

- Szűkebb és tágabb haza fogalma
- Mit jelent magyarnak lenni? (Születés és felelősség viszonya.)
- Elszakadt és emigrált magyarok
- Honi nemzetiségek
- Köztársaság, pluralizmus kapitalista gazdasági élet.

Térségtudatukat, problémalátásukat, történelmi tudatukat fejleszteni és társadalmi realitást felismerő képességüket tovább növelni. Tisztázott fogalmakkal operálva érzelmvilágukat gazdagítani és a cselekvő hazafiasság irányába elmozdítani, de úgy, hogy a másságot is tolerálják.

Az otthoni, társadalmi élet, társas érintkezés konfliktushelyzetei

- Az énazonulási folyamatot átélő fiatal és a szülők konfrontációja
- A háztartások konfliktusának hatása a családra
- A cinizmus, önzés, hazugság, árulás, gyilkosság tartalmi jegyei, megjelenési formái
- A demokrácia hiánya: az előítéletek szerepe, az agresszió.

A viselkedés külső jegyei mögötti okokat kell tisztázni. Kitartással változtatni lehet a negatív jellemvonásokon. Ahol az egyén tehetetlen, a közösségi összefogás segít. Önismeret, (jó, azaz) kontaktusteremtő készség, empátia, tolerancia és akaratuk megfejtésével elérhető értelmes cél láttatásával el kell kerülniük a társadalmi élet ezen buktatóit.

A feszültségmegoldás módjai

- a) Dohányzás, italozás, narkotikumok, bűnözés, öngyilkosság
- Milyen élvezetet nyújt a cigaretta, az ital, a narkotikumok egyéb formája? Csak hóbort?
  - Mi váltja ki középiskolás korban az ezen irányba történő lépést? (Családi környezet,

Filmrészletek, egész filmek, más művészi alkotások közös megbeszélése; névtelenül beadott vallomások mozaikszerű megszólaltatása; vállalkozó tanuló, tanulók egyéni feltárulkozásával indítható beszélgetés, amely vitába mehet át; kiselőadás tanulók részéről a fogalmak tisztázására; nőgyógyász, meghívott pszichológus előadása, (a Magyarországi Homoszexuálisok Egyesületétől is.)

Az érzéseket kifejező, felszínre hozó, elmélyítő strukturált gyakorlatok.

Kiselőadások, történelmi, társadalomismereti, földrajzi ismereteikkel koncentrálni; csoportmunka, majd összegzés és értékelése; beszélgetés; vendég beszélgetése; felfedező túrák. Gyűjtőmunka a következő témakörhöz: az előítéletek, a közömbösség...

A dramatisztikus játékok, kitalált, illetve igaz szituációk tanulói megjelenítése, a látottak értelmezése, beszélgetés tanár-diák, illetve diák-diák relációjában, ahol a tanár igyekszik háttérbe vonulni, (de szülő, tanár, diák hármasság is jó!). A gyűjtőmunka anyagának közös értelmezése; ún. kisebbségek érdekvédelmét végző szervezetek képviselőivel, politológus előadása majd beszélgetése a tanulókkal.

Kérdőívek (melyek készülhetnek az adott iskolában) közös értékelése, beszélgetés, látott filmélmény, olvasott nyilatkozatok megbeszélése. Vendégek és a tanulók be-

képességihiány, stresszhelyzet.)

A kis adagnyi élvezet is milyen rombolást csinálhat, ha nincs idejében kontrollálva a tett.

b) Megtanulok viselkedni

- Az otthoni,
- az iskolai,
- a társas érintkezés írott és íratlan szabályai.

Az otthon a legbensőségesebb kapcsolat színtere. Itt és másutt is az etikett alapjaival tisztában kell lennünk!

Az egyház karitatív jellege

- Az egyház történelmi szerepe
- Felekezetek ma
- A magyarországi egyházak és az állam valamint a társadalom kapcsolata
- Az egyház és te

Nem vallásos világnézetre nevelés a cél, hanem hogy ennek választására is adjuk meg a lehetőséget.

Szeretetszolgálat

- Mit értünk e megnevezés alatt?
- Kik ők? Miből áll a tevékenységük?
- Hol és hogyan fordulhatnak a diákok hozzájuk?

Felvilágosítás s ezáltal a lehetőséggel élni tudás képességének kialakítása... Próbáljanak bekapcsolódni valamilyen formában a szolgálat munkájába!

A kultúra (irodalom, zene, egyéb művészeti ágak) mint segítő erő

- Csak pótcselekvés a könyvvel, zenével, tánccal, filmmel, s egyéb művészeti ággal való közvetlen vagy közvetett foglalkozás?
- Szórakozás, gondolkodtatás, katarzis, gyönyörködtetés, eszménykép-, ideálminta.

Az életmód, a kulturáltság, az anyagiak, az erkölcsi szokások befolyásolják az egyén élményszerzését, de nem determinálják, s nem akadályozhatják az értékkeresés irányába történő kinyílását, nyitását.

Pártok, tömegmozgalmak és a tinédzserek

- a FIDESZ és társai
- A társadalmi látszólagos közömbösség és a fiatalok kiútkeresése
- Hol van a Te helyed?

Tajtékozó, véresszájú, demagóg politikus helyett földönjáró, cselekedni akaró, tudó, de tévedését elismerni is képes, értékes közéletiesség legyen a mérce, az ideál.

Mitől kényelmes és szép a környezeted?

- A testi, lelki kondíció összhangja: a harmónia, a kényelem.
- Szépség a környezetben. A giccs, a

szélgetése: dohányzásról, italozásról leszokott személyekkel, szeretetszolgálat tagjaival, fiatalok bűnözésével foglalkozó rendőrségi előadóval; hatásos megrázó módszer egy-egy csoport elvitele: pulmonológiai osztályra, elvonókúrát végző intézménybe s azután beszélgetni a látottakról; ill. itt szolgálatot teljesítő fiatalok mondják el gondolataikat a társaiknak...

A mit tennél ha...; hogyan cselekednél, ha...? kérdésekre adott válaszokkal szituációjátékok sorával, hozzászólások, beszélgetés pszichológussal, illetve rövid előadásához fűződő kérdések, válaszok, összegzése, tanulói kiselőadás. Vita a régi és új illemtani elemekről...

Koncentráció történelmi ismeretekkel, egyháztörténész előadása, tanulói értekezés, tanári magyarázat, látogatás a Hittudományi Intézetbe és ott beszélgetés; valamelyik szektához tartozó fiatal vagy vendég bevonása a beszélgetésbe.

A látottak, hallottak elemzése, kiselőadás, gyűjtőmunka, beszélgetés, meghívott vendégek "előadása", látogatás élményének közös megbeszélése.

Beszélgetést irányító tanár támaszkodhat az eszközöknél megjelölt kérdőívre, esetleg az arra adott válaszokra. Ebből indíthat vitát is. Közösen nézett film, színmű vagy hallgatott zenei mű közös értelmezése, kulcskeresés az értékeihez. Író, költő, színművész, egyéb művész vendéggel történő beszélgetés, memoárok tanulói feldolgozása... A tárlatnézés, hangversenyen való részvétel is indukálhat beszélgetést... Mutassák meg, illetve kezdődjön el a rejtett tanulóalkotók feltárkozása, kizárólag önként vállalkozás útján!

Belső koncentráció a "haza" című témakörrel. Beszélgetés, vita, elemzés, konstruktív gyakorlat a kommunikációs-készség tudatosítására és fejlesztésére... Otthoni feladat: miként képezed el magad 5, 10, 40 év múlva? Család, hivatás, lakás, megjelenésed stb. Ezt írásban kérjük!

Beszélgetés, amelyhez nyitóként filmrészletet vagy egy tanulói kiselőadást is felhasználhatnak, akár fogalmakról gyűjtőmunkát: Az

sznobság, az üres nagyratörés.
– Jó ízlés.

Ismerje a szép környezet összetevőit, s kezelhető "alkotásaival" maga is a szűkebb tágabb tárgyi, természeti környezete alakítója, az esztétikum megértője legyen!
Az esztétikum megőrzésében rád háruló feladatok

- Az én házam, én várom és az utca valamint a település kapcsolata.
- Jelenünk produktuma és a társadalom, egymás megtűrése ill. felelőssége egymásért.
- Történelmi értékek és a ma embere
- Az uralkodó politikai irányzatok és az esztétikum kapcsolata.

A hazaszeretet visszatükrözi az ország anyagi-gazdasági helyzetét és az állampolgárok neveltségi szintjét. A hazához való viszonyulásáról árulkodik tárgyi, természeti környezetéhez fűződő kapcsolódása.

c) Miként ítéled meg magad?

- Van-e javulás a régebben magadról rajzolt képben?

III. Magad menedzsere vagy

- Vállalkozói alapismeretek
- Talán ilyen hivatású, foglalkozású leszek.

iskola, berendezése, képzeletbeli lakás, berendezése, egy-egy tetszőleges utcai kép... egy lakás külső megtekintése, s itt beszélgetés... (Szakkönyvek összegyűjtése.) Tanári magyarázat, s a beszélgetés összefoglalása, rendezése.

Beépítve az otthoni feladatot a tanulókat a változtatáson elgondolkodtatni. Terveztetni szóban, rajzban. Sétálni vagy filmek segítségével láttatni a magyarországi és a német és más országokbeli állapotok közötti különbséget, ellentétet. Előadó: művészettörténész.

Itt már a közösség tolerálja egymás jellemzői vonásait. Őszinte önbemutatóra kerül sor, egyenként.